

Издава сваког четвртка
на цијелој табакци.

Станје за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годишње . . . 4 еур.
на по године . . . 2 п
на четврт године 1 п
за Србију и све друге земље
годишње . . . 15 франка
по године 8 п
по три мјесеца 4 п
злату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Горе и сва писма шаљу се
самоу уреднику.

Претплата на Србију и
пућује се Великиру Кра-
јини у Београд, а на дру-
гих крајева под управом
Р. Рамадановић Савино
(за „Црногорку“).

Претплату примају тако
наши књижари и пош-
тареке експедиције. Не-
франкирана писма не примају се.

Број 20.

Ц е т и њ е, 30. Маја 1885.

Година II.

ЦРНОГОРСКИ БАРЈАКТАР.

„Барјактару, орле сури,
Каж' пјеснику што те јури
Те у боју летиш први
Жедан боја — жедниј' крви?!”

„Казаћу ти брате право,
Тако био јунак здраво,
Тако моја пушка била,
Тако сабља крвицу дала.

Свјевах... небо грозно бјеше,
И небеса прогрімјеше,
Тама паде — муња свицу,
Те к Ловћену горду илаву.

Ловћен засја — оно њега,
Крвник с војском бјеше лега,
Да и њега отрашва горда
У прах сатре вража борда!

Бој се поче крвав, љути,
Са дв'је стране нападнути
Пропаули тамо бисмо
Да се мушки не побисмо!

Ал' узалуд крв би била,
Да тад није српска вила
Са небеса у бој пала
И на круну показала.

Дивну вилу српске славе
Дичијаху косе плаве,
Црне очи — лица ведра,
Као мајско цв'јеће једра.

Ситни зуби низа густа,
Зора рујна — дивна уста,
Грло б'јело, њежно, бајно,
Чело ведро — сунце сјајно!

Обучена лавим зраком,
Опасана суваца траком,
Под грлом јој ђердан био
Цитне звјезде, мјесец био.

Круну шће ми дати сјетна,
Тамом свицу дуга пјетна
Предјесница рујне зоре —
Крунисане Црне Горе!

У то туђин те се крсти
Међ' злотворе он с' уврсти
Те нападе — и недаде
Да ми вила круну даде...

Вила виђе — ста да бјежи,
Пут Призрена ста да тежи,
Да овјечка тамо млада
Оног који врага свлада!

Па да томе барјактару,
Свега Српства Господару,
На очиглед ц'јелом св'јету
Окрунише главу свету!

Пред очи ми мој пјеснице
Од тад вила с круном ниче,
И у сваком љутом боју
Круну видим српску моју.

Па јуришам, зрно вруће
Не ломи ми тад прегнуће,
Ни гром топа, оштра пала
Још ми на пут није стала.

Већ јуришам, сјелем, косам,
Барјак крсташ напред носим:
Црног орла, турску луку
Да под српску бацим круну!”

Ево зашто ора' сури
Са барјаком напред јури,
И у боју лети први
Жедан боја — жедниј' крви!”

Г Е Т Е

И ЊЕГОВА

НАРОДНА СВИЈЕСТ.

II.

(Н а с т а в а к).

Дијело паше село као да се промијенило. И ако су многи момци с компанијом и с баталионом „измаштралци“ били у Италију, а оно мало што је остало дигло се и отишло да „чува Јарак“, онај онкоп што су га још Трајанови Римљани били подигли између Тисе и Дунава, нама се дјети ипак чинило као да је село пуније. Све се то узнемирило, све се то устумарало, узмухало, неки штрк унаоу у људе па не да никоме с миром ни стати ни спати, ни ејести ни јести.

Само што је коло малаксало, што бисмо га ми дјеца кријеће једва чекали да поигра, те бисмо се прометали у коло па из кола, између момака и дјевојака. И сад би се, подјељом и свецем, спремиле дјевојке, обукле стајаче руто, објесиле дукате о врат, накингле се, пабијелиле и парумениле, па би се искупиле пред крчком, према паштој кући. Ал' нема момака. Кад би се нашао који чика да посвира у гајде, ђевојке би само завеле коло, тек да их жеља прође. Но ни нама, дјеци, као да се није више миљило прометање; коло нам се чинило криво и шупло као момака, те би тако појекоји припадници наши пролазили са свијем без кола.

Стадоше се по селу растуривати већи листови и ми их почесмо читати. Бјеше то Милетићева пјесма:

Већ се српска застава
Свуда вије јавно
И српска се браћа сва
Свуда боре славно.

Научише нас и пјевати је. Село је брујало од наших дјечјих гласова. Особито би нам биле миле ове ријечи:

Граничара мишца
И храбрих Шапкара
И божија десница
Брани права наша.

То нам је ласкало, јер и ми смо били „Шапкари“, па као да се и наше мишце славе. Нијесмо, до душе, знали, која су то „права наша“, ал' вијесмо много ни расчитивали, доста да их брани и „божија десница“, те мора да су велика и драгоцјена, мора да су њека светиња. Тада гледах и онога Саваота на дрвеним иконама другим очима; долазаше ми ближи, као њеки старији, те је готов да се бори уза ме својом „десницом“, којој не може нико одољети.

Ја се бијех већ здружио и спријатељио са селачком дјецом и хтједох бити у свему као и они. Моја мајка бјеше па муке са мном. Не хтједох више да ме одијену као до сад, бјеше ми то сувише „господски“, но поклах онако рухо као што је било у мојих другова. Морало ми се учинити по вољи.

Једног вечера пуче глас по селу: „Везали капетана!“. Не зна каква је то веља звијер била у граничарском селу, — капетан! — разумјеће како се свијет раздра-

гао на тај глас. То бјеше капетан Молинаррија, коме је брат послје био подмаршал и хрватски бан. Везали га људи што није хтио да иде с њима на Мадаре, па га одијели у Карловце да му суди народни одбор. На путу су морали премоћи у риту, према Карловцима, и по селу се причало како су „господина капетана“ страшно изуједали комарци, јер људи га не хтједоше одријешити, а, везан онако, не могаше се бранити од павале крвоједних зукаваца.

Сваки час би пролазиле селом њеке чете, по врло ријетко с пуном војничком опремом. Њеки дап велика жубра и спрема по кући, кад пред вече, ал' ево ти Петар Бига, послје ђенерао, тада само поручник, са својим варадишцима. Бига је код нас вечерао и попио, а сјутра се кренуо у Сентомаш, гдје ће па скоро Мацарима задати сто јада и овјековјечити „Србобран“.

Нагрнуше и Книћанови „Србијанци“. Није скоро било дана кад не би прошла по која чета наших селом.

Први пут сам онда видео источну пошњу. Како ли сам се дивно том шаренилу, тим златним везовима, тим кићанкама и фесовима, тим кривим сабљама објесеним о раме. То су тек јунаци, мишљах.

Па колико се прича причало по селу о њихову јунашћу! Мацари су толики страх ухватили били од Книћанове војске, да би побацили пушке и окренули леђа чим би угледали „првенкапиће.“ То је био толики ужас, да је једна чета Мадара, идући пољем, једанак падала дреку и стала бјежати испред једне авладе пуне турчина; уплашили се, маслећи да су Србијанци у засједи, а оно сама турчинак, исто онако црвен као фесови. Така је бар била прича међу дјецом.

Особито се много чула причало о њеком Вулу Црногорцу, који бјеше дошао са Книћаном. Њега не бије пушка и не боји се нијеле војске мацарске. Тада сам први пут чуо за Црногорце и замислило бих да су још много већи јунаци од Србијанаца, јер бијаше глас да у Црној Гори има још далеко бољих од Вула. Куд би се дјели Мадари, мислио бих, да ти њенито дођу! Та ти би доловишу њихове војске очима испресјецали, па тек ако би остала половина да је разнесу на пожевица!

Са Србијанцима дођоше и њеке нове књиге и поевне из Београда.

Између новина особито се разносио један лист са пјесмама и са пацртима, у којима се најгрдно и накарадно писаху чувене вође мацарске, најомраженија имена у нас тада, као Кошут, Бањашија, Персел, и т. л. Највише би бивали накарањени дугим брцима и вељим мамузама. Сјећам се као данас да гледах Кошута и Бањашија, приказане као њеке ђаволе, брке обмотали око ушију, па око мамуза, па око врата, без краја и коња.

С тим листовима дошла је и распрострајена међу нас и пјесма:

Уста, устај, Србине!
и т. д.

Врло смо је брзо научили, јер се пјевала као сватовац. Ваљдан би се по селу раггелало :

На ноге, Срби браћо,
Слобода зове!

Врења је бивала све већа. Или би пролазили Србијанци, а главари им се у паној кући гостили; или би долазили људи „с Јарка“ по новац и храну за војску. Мој ујак би сваке недеље слао војсци по коју кесу талјера или цванцника и ја сам често гледао како их вади из ковчега, броји и предаје посланику.

Једном скупише нас дјецу, поређаше нас двоје по двоје и наредише да с учитељем, старим Апом*), и с још неколико старјешина обиђемо око села. На чело ставише мене и дадохе ми у руке српску тробојку; тако обиђох ја село с мојом малом војском пјевајући српске пјесме о јунаштву и слободи те их од скора научисмо, као што је: „Већ се српска застава“, „Устај, устај, Србине!“ и т. д. — Кад год би се заорили из дјечијих грла :

Већ се српска застава
Свуда вије јавно,

ја бих с њеким особитим попомом завитлао мојом заставама, потпуно увјерен, да је то она „српска застава“ што се пјева у пјесми, и да сад гледају у мене она „српска браћа сва“, што се тамо негдје „боре славно“.

„Срб се бије
И крв лије
За своју слободу“

пјевасмо из свега грла.

— Дјеца су као чавке, ређаћеш ти, брбљају што чују. Како си ти онда могао знати шта је слобода? Не знам је ли то довољно јасно било и оном што је снјевао ту пјесму, и самом Светозару Милетићу, а камо ли седмогодишњем дјетету!

— Не знам је ли то јасно било Светозару Милетићу, ал' мени је то тада јамачно било сасвим јасно, јасније можда но сад. Ја сам онда потпуно разумио шта је слобода. Мени је била слобода, српска слобода, — везати капетана. Кад год бих, и послје буне, још као дијете, гледао како бију граничаре тољагама, кадгад и на правди Бога, а капетан сједи, гледа и заповиједа то, увијек би ме свашта њека мука, њека лутина, њека огорчење, грчевито бих стискао малу песницу желећу да истргнем оне тољаге из руку мучитеља и да их замлачу по њима, управо по оном немялостивом капетану. Таком приликом бих се сјетно везао Молиновија и помислио бих у себи: „Чекај само, чекај! Доћи ће и опет бунa, и тебе ће везати, па тешко теби!“ — Ја сам онда још мислио да мучења и исправде морају навјек изазвати буну. Што ћеш, био сам још лудо дијете!

Једанак дође глас, да су Срби потписли Мађаре на све стране, да их живо гоне пред собом, и да су Шај-

*) Најстарији син му био је архимандрит у Гомрију, Герасим Петровић, „брана Глиша“, а најмлађи био је мјевреник, Иван (ја бих га звао „Јојом“), послје професор у Новом Сани познат у књижевности; умро је, чини ми се, 1868.

каши већ заузели Сомбор, гдје је сад зановједник мој отац. Ми одмах кренусмо пут Сомбора, ујко, мајка, ја и сестра ми Катница, дјевојче од својих петнаест година. Хтједосмо похитити оца и видјети се са родбином, које имајасмо доста у Сомбору. Уљегосмо у кућу мојих рођака или, као што се тамо каже, браће од тетке, јер матере нам бјеху сестре, Николе Михајловића, (познатог правника, сад пресједника великог суда, краљеве табле у Будапешти) и брата му Ђорђа.

Беки дан, за обједом, дође ред на печење. Довијеше печење, чини ми се гуску са салатом. Ја извадим печење; стадохе ме пудити салатом знајући да ми је мила.

— Нећу!

— А што? Видиш како је лијепа, зелена?

— Зато баш нећу.

— Што за то?

— Зато ми баш није мила што је зелена.

— А што ти смета што је зелена?

— Зелено је мађарско. Носи даље! нећу!

Толико сам био већ обанијештен у савременој ералици да сам знао да се мађарска тробојка разликује од српске тим, што мјесто првог има зелено.

Сви се грохотом насмијаше, оставише и објед, поустајаше од стола и једва дођоше к себи од тешкога смијеха. Ја бих нак мирно даље грискао батак; само бих поакдад попријекно погледао на смијехаче, лутећи се у себи и потпуно увјерен да су сви те ми се смију, ако не баш мађарони, ал' јамачно недовољни Срби.

Прољетос, кад сам био у Сомбору код „браца-Ђове“, сјетно се он при једном обједу тог догађаја, и још сад, скоро послје четрдесет година, слатко се насмијао моме тадашњем дјечијем србобашу.

Кад се кренусмо дома, пошао је с нама и отац да нас прати до Врбаса, па исто вече да стигне војску на путу којом је јутрос пошао на Суботинцу, не мислећи на путу наћи на непријатеља. Но, па по пута, чујемо ми једанак гутањ топова. Била је то битка на Бајмаку, гдје су Срби, особито Шајтанци, страдали; и од кад поче умнашање српске војске до ушћа Дунава и Тисе.

На погледу Врбаса имали смо прећи мост преко канала. Таман се затварала устава пропустивши њеку заљу. Тек ми на мост, а коњ зару од њега, тргну ми страну, кола се изврну и — ја више не знам што се даље збило. Послје су ми причали, како сам ја нао у канал и одмах потонуо, како је мој отац скочио за мном и, тражећи ме под мојим сламљим кљобуком те је нашао над водом, напипао ми главу и извукао ме за косу.

Да ми је била краћа коса, могло је лако бити да ме отац не би дохватио и да би се утопио у каналу. То, до душе, у васелени не би оставило никакве празнине, ова планета те се зове земља окретала би се и вртјела исто онако као и до сад, ни једна комета не би пала у сунце ни више ни мање, ни један зрачак тога сунца не би досио до те земље ни више ни мање. Само што онај старозвјездип Апсалон можда још не би нашао свога премца; јер, као што знаш, он је страдао са своје дуге косе, а мене је дуга коса спасла и дала прилике мом оцу да му но други пут захвалим на животу.

(Наставиће се).

У С Њ О Ј У Д А Н Ј О У.

Приповијетка из црногорског живота.

IV.

(Наставак).

„Но, гдје ти је војска, капетанићу?“ запита гроф Јана, одигнувши главу с књиге.

Гроф је сједио под овим истим бријестом гдје дан прије бјеше дјецу затекао. Лијено исто лежаше крај њега; пушку положио крај њега с друге стране.

Јан се оставио на неколико корака, држећи киницу у руци, а другу руку бјеше турио у џеп.

„Но, па ходи ближе! Не бојим ме се ваљда?“ рече чојек расијано.

Често, и оно одигло љушку пут дјетета, раширило поворнице, па махаше репом.

„Не бојим те се!“ издрије се Јан, ама издрије се као помапал, а у исти мах крочи десном ногом назад а на џепу петрже го ножић па замахну њим.

Елвира, која бјеше дотрчала за братом, стипе у тај час те видјев покрет брата и чувши те ријечи, врисну а одиже руке пут грофа, као молећи га за милост.

Павле хитро ичена за огрлицу пса, који се лајући лутито трже да скочи на дјецу, па тако држећи хрта бјегаше дјецу. Видје како се маломе грудџи убрзано подимаху и сљигаху; у котлацу му поиграваше јабука; лице му ублиједило, као самртнику; зенице му обично раширене, застале гледећи уочено на њ.

Чојек разумједо све. На лицу му се развио осмиса и уздах му се оте из груди. Обори главу, па на браним челом стаде тепати своме цу, јер овај једнако рече и отимаше се.

Цурица, видећи е се гроф забавио око пса, повуче брата за руку. Обоје пођоше лагано, обзирући се на сваки корак. Не смједоше потрчати јер се бојаху да се исто не отиене за њима.

И он пође за његом, које искајући дјецу по рукама и играјући око њих у витлац, штеклише као да им се умии.

Дјеча се збунила. Јан једнако држаше киницу у једној а ножић у другој руци.

Чојек мирно и смијући се узео му нож а кину стави му на главу, па узев их за руке поведе их под бријест.

Много је требало да их умиири и развесели, али је он то поетињао пријатним и вјешитим говором. Почео је из далека наводити, како су га зли зуди озлогласили у еслу, да је он тобож вјештац и којешта друго, а у истици да је он пријатељ доброј дјели, да живи осамљен јер му је то мило. Иза тога запитивао их је за ситнице и за дјетињске послове, само да их, што-но ријек, раскрави и разговори. И хрт је настојао да им се донаше а у томе је успео показујући им разне своје вјештине, по наредби газдиној. Гроф извуче из џепа неку књигу, а кад је расклони дјеча, зинуше од чуда. Ту бјеху живо насликане животине свакојаке, а редаху се најприје сивари, па тиге, па рибе, гмизавци и т. д. Пенмаху времена да сваку подробице разгледају, јер сујече бјеше већ вагло па им се ред бјеше растајати. Дјечи је протекло вријеме у божији час са „чином“ — како га већ појерљиво зваху. При расанку јављу-

бише се, а дјеча обрекоше да ће се п сјутра дан тунак састати.

Весели и оспјежени чудним неким осјећајем пођоше дома. Разумије се да су крили своју тајну. Једна дочекане понасна доба да се опет састану са чином.

При другоме састанку бјеху већ са свим слободни с њим. Сад су се већ и шатили и јеглену проводили, као са старим каквим познаником.

Тако су даномице бивали ти тајни састаци у разним крајевима шуме. Из свакога би дјеча понијела веселости и знања, што им је обично надокнађало домаћи мамурлук и глауност.

Павле је умно да их забавља и поучава у исто вријеме. Он је размјерио то према њихову добу и худи. Све је то текло просто и природно без патега. Он је исти налазио велико уживање у тим састацима с дјецом, јер је осјећао племениту радост предавати своју умну тековину тим млађаним умовима. Осим тога, пошто бјеше самотан и глонио се од свијета (а можда и огорчен у прошлome животу), црпао је он из додира са дјецом насаде што му је мањало.

Цијело њето, по два три сата на дан, састајали су се та три чудна друга и увијек у шуми. Нико за то знао није, јер сложио кријаху своје трагове. Дјечи — као што пријед рекосмо — дома нијесу искали рачуна о времену. Намјерницима, што би их могли затећи, лако се било спити — хрт је стражарио. Ко од сељана само пазије грва, бјежу без стрва, као од чуме.

Па како и дјеча у прилици умију се довијати и лијати! Својим кланчици у чуду бјеху што им би од поглавице Јана. Залуду су пристајали за њим, он им је знао помрсити конце и представљати им бијело за црно те им умшати а да вјерују е је дома стегнут.

А дома опет обоје се преподобиле као да не бјеху свукли пређашњу кожу. Умјели су да изгледају како се то изаскивало од њих, према им је све то сада јако смијешно било. Смијешне им бјеху навике неке што се у кући предадоше с кољена на кољено, кроз дупл низ вјекова, а које доликваше, можда, времену у које се заметнуше, али никако новијим временима; смијешан им бјеше пош-учитељ, домаћи „свјетилиш“ који је жље расвијетљивао густу мрак под оченим кровом; смијешно им је било скучено знање и олако оцјелњивање свијета и новијих прилика у свијету које се за тредвом чујало увијек са истим ријечима. А мрско им пак сад бјеше оно презирање „фукаре“ и „никоговине“ којим њихови старији обично зачињаваху говор о тим „стварима“.

Рећи ћете да то изгледа е су преврско пољећени ти цолетарици, прије но што су им крила нараста.

Они су се само подоста понели на вис, гдје их је дјешти гроф извео и отоле на далеко гледали, према својим женицама. Дјеча много више знаду, по што изгледа да знаду, јер не умију показивати; и много више осјећају, по што се чини, јер им се вагло осјећаји намјењују. У томе је добу збијен већи дио знања и осјећања што ће се доијије развити, па с вапором ври-

моћу његовом, у неким часовима, виде дјеца јасно што ни доцније јасније видјети не ће, јер се доцније ријеђе човек загријава толико да са свом душом пријања за нешто. Јана и Елвиру живо већ тишташе неправда, законом освештана на њиховом властитоме огњишту, бива: да им је мајка само Венцелу мајка а њима маћеха; тако отац, њима отах. Тога ни међу животњима нема. У прошлости бивало је исто тако у њиховој кући са дјецом мјезимом, њиховим предцима по крви и удесу. Колико ли их је пошло у невољи дворећи туђине, продавајући се силецијама, ја ли цетрунули у манастирским зидинама! А шта ће и од њих бити? Тако је стање и по осталим властелинским домовима, у прострапој ћесаровини и по другима велијем и малим државама. Од тога блиског осјећаја неправде преносила су се дјеца на одаљеније им појаве исте природе, на неједнакост развијех staleжа не само у ужињању земљијех добара (то се у неколико разумје), но на неједнакост пред законом. — Из свега тога усели им се у душу мржња према постојећем реду и тежња за поправком.

То им је уселио гроф Павле (бијела врана у своме јату). А што се тиче знања, то су прибранили понаслак али постојано и добро сложено од „чике“. И у томе је он почео из основе. Најрије је испитио их, и да се не сјећа, те промјерно сав амбар. Разумје се да је нашао највише пљеве и шупља зрна која је он најрије изрешетао.

А пошто пљивице отријеби, стаде их још крчити и мекотити, како ће снажније прихваћати сјемена, која не хтеје хрпаша набачати, но полако, по брадацама и речом. Кад их тако приуговори, онда заоче да им предаје најрије материњски језик (који дома говораху Голаци по уху), па рачун, повјест и т. д. Гроф је био веома изобразен човек, а у тој прилици постале и приличан педагог, јер та се вјештина лако стече кад се човек живо ономиње недостатака и мана својијех учитеља у дјетњству. Јана који бјеше одвећ живахан, поучавао је у размацима и у мачевању; у тој је вјештини гроф био прави мајстор.

Дјеца су редовно долазила на рочиште, весело идући тамо као на забаву, а враћајући се дома сваки дан боље оснажени душом и тијелом. У дому им нико се не стављаше за њихове тајне путеве, нити о големој измјени њихова понашања, које биваше с дана на дан трезменије. О њима се у опште мала брига водила.

На Павлов-дан, тога љета, дјеца крпомце савише по киту цвијећа, па пођоше раније но обично к учитељу. Гроф, у свечаноме руху, дочека их под бријестом, па по што прими честитке и дјелише њихове, узнех за руке, рекавши: „ајдемо даље!“

Ишли су кроз шуму четврт сата од прилике, па сврнуше на друм. Друмом ишли су комад, па опет сврнуше шпроким пријечацем, пут грофова дворца на хумку.

Брат и сестра одавно су се томе шкљали, те не само да се не зачудеше, но измијенише западне погледе, као да шаћу рећи: „е вијесмо се преварили!“

Гроф им ни рекао није куд их води, но им је причао о другом којесему.

Пшенелов двопац наликоваше Венцелову, само што мањи бјеше; банга, авлија, приграде — све то бјеше у бољему реду него ли у онога. Кад дјеца уђоше, видјеше у авлији једну питуму сру, која одмах доскака ка грофу, и проше му се предњим ногама на рамена. Гроф викну некога високог старог послужитеља, који бјеше одјевен на полак војнички, па му у страном некоме језику заповије нешто. Слуга, на то, отвори неку тезу, из које истрча по авлији читава јата и крда паунова, фараунапа, чуднијех неклјех кокошију и питуша, — па бијелијех зечева, вијлади, једна чиста свиња и једна лисица. Не ћаше бити краја чуђењу дјече, да их Павле не поведе.

У кући, на главним степеницама, бјеше привезан један мајмум — то пријед никада нијесу видјели. Простране одаје бјеху урешене старинским и новијим сликама и оружјем. У некој соби видјене високе ормане, уз три дуваара, пуне књига. Један панагај викаше им: „ко је то, ко је то?“

„Добро дошли! — вкни им Бенко!“ заповједи гроф.

„Добро дошли!“ — понови тица.

Нагледаше се и начудише идући даље по кући.

„Ама ви немате шкога свога, чико!“ запита дјевојчица.

Павле, тужно наемјавши се, поведе их низ друге стенице, што сводине низ налице двора. При дну скала, под неком одрином, сјећаху двије старице, мајка му и тетка, стара дјевојка.

Старице се јако сненише угледавши Павла гдје се руке држи двоје дјече, које догле нијесу видјеле, али се брзо прибрале и диглоше.

Чувши чија су дјеца, обје једнак кликоше у највећем чуду:

„Је ли могуће?“

Чувши даље сву повјест тога познанства, обје се најрије сите начудише, па онда сите нацјеливаше дјече.

Ту пробавише Јан и Елвира око два сата, па нацљукани слаткишима и испмококани, сједоше на кола која је гроф паредно да се упрегну.

Цијелога љета, у дугим подневним часовима, кад ужинаја, дјеца одлети у шуму. Старији им, и брат, и готово сви укућани у то доба спаваху. Два пута у пољељи ишли су и у двопац, а увијек им је тешко било отуда одмаћи се.

Селаци неки видјели су то па махаху главама и крстијаху се, али је свак мислио да то бива с привоном родитељском.

(Наставиће се).

С. М.

Мајчине сузе.

Једним крајем Горе Прве
Пољце се једно дружа,
Као њилим исплетени
Од цвијећа и од ружа;

А на самом крају поља
Кућица се једна б'јели,
Управ ће се гора с' пољем
На састанку својем д'јелу.

Над кућом се гора диже,
Прекрила је шума густа,
У њој људског стана нема,
Но је шума са свим пушта ;

Осим што се при врх' горе
Црква једна мала види,
Баш ка' да се шума чарна
Прикрита је оку етиди.

Побожник је на висини
У присјењу ту подиже,
Ка' да ј' хтио, бар кад с' моли,
Бити небу малко ближе.

Ал' онога што ј' подиже
Давно с' овог св'јета неста,
Глас молитве у тој цркви
Давно, давно веће преста.

Црна земља пред црквом му
Мученичке кости крије,
А потомци сви падоше,
Од њих један жив већ није.

Нит' долазе већ у цркву,
Да му души св'јећу пале,
Осим што га тице само
Својом тужном пјесмом жале.

Дв'је сироте од потоњета
Осташе му једно, саме :
Прауцука то му ј' Зорка
И њезива мајка Пласа.

То ј' остатак свега рода,
Зорка цигла још стабљика,
На коју је вас род спао
Покојнога мученика.

Она с мајком сиротица,
Пошто отац њезива паде
И кућница она б'јела
На сироте те остаде,

Живе оне једна с другом,
Тјеше само једна другу,
Једна другој све су благо,
Једна другој блаже тугу.

Тун обојим сиротама
Пролазаху тихи данци,
Мајка ћерци бјеше нада
Тако исто и ћер мајци.

Па да живе једна другој
Мољаху се Богу сјетне,
Да би тако баре мало
Овог св'јета биле еретне ;

Јер што ј' зори румен чарна,
Што су дану сунца зраци,
Ил' што ноћи зв'језде јасне,
То бијаше ћерка мајци.

Што је б'ном срцу лијек,
Што је зубља црну мракну,
Што уздицај рањенику,
То бијаше ћер за мајку.

Што је в'јенад невјестата,
Што в'јенцу цв'јеће бајно,
То бијаше мила ћерка
За мајчино срце жално.

Што су шуми тице бајне,
Што зеница виду ока,
Што ли дуга сузног небу,
То је мајци била Зорка. —

Што је роса љупком цв'јећу,
Што поточић бистрој р'јеци,
Што ли цв'јеће за лептира,
То бијаше мајка ћерци.

Што ј' славују гора чарна,
Што су тици лака крила,
Што кријима ваздух лаки,
То је мајка ћери била. —

А каква је дивна Зорка,
Какве л' су јој очи пусте,
Какво лице, каква уста,
Какве л' оне косе густе !

Какав ли је стас јој бити
Какви они зуби б'јели, —
Виткоћу је стаса свога
Уграбила виткој јели.

Зори оте румен чарну
Те ј' по лицу својем просу,
А мати јој, кад је роди,
Крипом б'јелим лице осу.

Црне косе просипљу се
Низ рамена чак до ласа,
Густе као мора вали,
Кад се бурно усталаса ;

А несташњи вјетар ђекад
У безбрижан ред их стави,
Те још виши чар његов
Тим додаде њеној глави.

Очи су јој зв'језде двије,
Лик се божи у њим' блиста :
У њима се огледује
Душа њезна, дуна чиста.

Али Богу ваљда треба
Још аићео да га служи,
Да што већом славом, бл'јеском
Свој небесни трон окружи ;

Па је његов избор пао
На Пластино мило д'јето,
Те је узе и приброји
Међ' жатење неба свете.

А пошто је оставила
Душа ово т'јело њезно,
Небу оде што ј' његово,
Земљи даше што је њено.

На глас ови, пошљедњи јој,
Свати с' тужни сакунице,
И пред црквом у планини
Т'јело њено саранили ;

Да почива, вјечну кућу
Саградиле овој вили,
И цијело море суза
Над гробом се њеним изли.

Или једном, али преста,
Жалост туђа трајала није,
Јер заборав и вријеме
Брзо с лица сузе смије.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJ

Али Плана нема чјме
Да остави сузе горке,
Кад јој с њоме нема више
Њена блага, њене Зорке.

Утјеха јој ц'јела бјеше
Гроб, ће Зорка јој почива
И студена она плоча,
Што тјјело ње покрива.

Па да б' сузама' дала маха,
Да потражи души л'јека,
По што дан провођашо
Тамо, ће јој спава ћорка.

Па једнога таквог дана
И сузине тун остаде,
Док је и мрак и поћ црна
Мученицу тун застаде. —

Туга, сузе, јадни горки
Обхвали душу бону,
Те устала изнемогла
На гроб миле ћерке клопу.

Клопу као класе скошени,
Кад на својој клопе њиви,
И куцање срца само
Казиваше да још живи.

Грчевито стисла руке
Главе гробу око крста,
А на плочи наслонила
Мученичка своја прса.

Мрак већ густу земљу свјоју
И у покров свој обави,
Кад се ова мученица
Мало прену и исправи.

Дршће, једва с' пога држи,
Од слабости и немоћи,
А т'јело јој пробјегава
Хладни дрхат јужне ноћи.

Гледа, таре сузне очи,
Но сјећа се што је било,
Мисли све то да јој се јо
У некаквом санку свило.

Но све ово брзо прође
И обмана брзо неста,
Мјесто тога јави страшна
Са ужасом пред њом наста.

Опет јад јој стеже груди,
Горко тужи, горче плаче,
И овако мученица
Сама собом зборит' заче :

„Ноћ ухвати све около,
Гору, доду, ст'јење голо.
Ст'јење црни мрак покрива
Све мртвијем сном почыва.

Гробље, горе и камење
И све што је око мене
Све мртвијем устима' прича
Овдје нема, нема жића !

Све што видео моје очи,
Само собом све свједоча,
Да су овђе вазда биле
Господари горске виле.

Та планина да је била
Уточиште моћних сила
Цијелога тајног мира
И вјештица и вампира ;

А ја јадна овђе сама
Лутам ноћу ка' помамна,
А све више бива мрачно,
Ох, како је страшно, страшно !..

Страх и ужас....
Обузима....
Моје груди....
Кад помислим...
Да се буди...
У овај час....
Мир духова....
А не људи....

Него зашто да се страшим,
О ти моја судбо горка,
Кад је овђе моја срећа,
Моје чело, моја Зорка.

Нећу, но ти Боже благи
Милостив ми грјешној буди,
И из вјечног санка Зорку
Бар на часак ти пробуди ;

Да је мајка несретница
Још загрлит' једном може,
Па ме онда с' овог св'јета
Ти преблаги узми Боже...“

Тишина је, ни листиће се
На дрвету не покреће,
Рекао би све да спава
И да с' више будит' неће.

Само мјесец иза горе
Почео је да с' промаља,
И блиједим својим зрацима'
По врх горе мрак пролама.

Наједанпут шум се неки
Околином свом подиже,
Ка' мяз ватреве, с неба озго,
Да врхове гора лиже.

Плана слуша, дркће, бједи,
Још је већи страх обузе,
Рекао би дисат' преста,
Преста горке лити сузе.

Но шум бива све то ближе,
И гле цјесма ка' да с' чује,
Ка' ројеви када ичела
По ваздуху тихо зује.

Док од једном свјетлост нека
Околину сву објасна,
А из ње се једна чета
Од анђела божих засја.

Чета земљу не додира,
Но ваздухом она леги,
Да дозиром до ње грјешно
Не оскврне себе свети.

А кад чета ова света
Мимо Плану сва пролеће,
Она спази ће с' анђелак
Јоште за њом један крече.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DUREN
CRNOJEVIC

На лицу му с' преливаше
Сјета нека, туга горка ;
То виђео бјеше божи,
То Планина бјеше Зорка.

Па за четом полагао
Поступаше јадна, сама,
Још крчажић неки чудни
Држвијаше у рукама.

Кад је мајка виђе, позна,
К' њој долеће тужна сјета,
Да с' нагрли свог ђетета,
Па да барем умре сретна.

Пред њом паде на кољена :
„Стани, вели, д'јете драго,
Па загрли своју мајку,
Моја срећо, моје благо.

За ме није на свијету
Посље тебе ништ' остало“ ...
А Зорка јој на то рече :
„Јадна мајко, стани мало !

Мене дират' ти не можеш,
Нит икаква рука људна,
Докле гођ те не остави
Та земљана, трошна љуска.

Премилостив наш је творца,
Па ме посла ово с' неба,
Да ме само виђет' можеш,
А сад ми се враћат' треба“

„А ти кажи, д'јете драго,
Зашт' за друштвом иди сама
И што ти је тај крчажић,
Што га носиш у рукама ?“

„Тај крчажић, што га сада
Видиш ти у руке моје,

У њ' су моја мила мајко,
Оне горке сузе твоје.

Твоје сузе свеколике,
Што су за мном ишканале,
Све су оне као поток
У крчажић сви пао.

Свак на овом другом св'јету
Мора носит' бреме своје,
Па и ја сам осуђена
Носит' ове сузе твоје.

Па је тешко, зато вемој
Досађиват' ваље Богу,
Јербо видиш да ја с' трудом
Моје друштво стизат' могу.“ —

Ово рече, па ишчезе
На лагана своја крила,
А остаде тужна Плана
Још тужнија но је била ...
.....

Иза в'јепца даљних гора
Поче зора већ да руди,
Сва природа живну, прену,
Као да се из сна буди.

Али Плана тврдо спава
Спава т'јело, ал' јој душа
Око трона небеснога
Анђелске прјесме слуша.

Па ужива у загрљај
Своје Зорке, свога чеда,
А пред очи вјечног Бога
Вјечне правде, вјечно гледа.

И отуда погледају
Земљу пуну туге, јада,
Своје плане ће прожигеје —
И толико ће пострада.

Ж.

СРЕЋА ПРОСЈАКА

(Наставак).

Ступисмо унутра и призор бијаше величанствен, до-
стојан највећег изненађења. У једној простој пространој
дворани, за сјасетом обичних дрвених столова, сједија-
ше тушта непрегледна : сљипиљих, сакатих, ромих, мр-
шавих и дебелих. Бијаше ту жена и ђеце, момака и ђе-
војака, старца и старица ; људина, који би потегли по
трпста ока и мледних утуљених певозника, којима се је-
два дух у кости држи. Пред сваком стојаше кашика,
нож и виљушка, добар комад хљеба и пунац тањир меса
и сочива. По дуварима висаху разне политичне, хумори-
стичне и литерарне новине. — Ми сједосмо за један пра-
зан сто.

— Хоћете ли прати кошуље, господо ? — праступи
и зашта нас сасвијем уљудно слушкиња.

— Не ћемо — одговори мој колега.

А у вости трен падосе пред нама, мјесто варенога,
двје порције печенога меса са салатом.

— Ја ништа од овога не разумијем, господице ко-
лега ? — рећи ћу ја.

— Овђе вам за седамнаест новчића дају јело, једно

пиво и оперу вам кошуљу. Не ћете ли да вам се пере,
то, мјесто варења, добијете печење. Шта вам се чини ?

— Нејерооватно — одговорим ја.

— Сада ћете виђети — дода он.

У то праступи слушкиња, ми јој избројисмо по се-
дамнаест новчића, а она задовољна оде, да се и од дру-
гих намири.

— Е да ми је ово когод причао, не бих му вјеро-
вао, господице колега ! — продужићу ја разговор. —
Дакле у свијету није још погинула љубав, кад се дру-
штво и за ове несретне безвишњаке побринуло. Шта је
вјам од оброка до оброка испросити по седамнаест нов-
чића ?

— Е, господице мој, ви нијесте још учили просјач-
ки сталеж, ма сте на вријеме ! Има их ту, који ће више
испросити у један дан, него ли ће то мучени радник за

пијелу пећењу дана учинити. Нијесу сви просјаци сиромаш, како се чине. Просјаштво је нека врста заната, па коме добро за руком пође, он је сретан, ваљда сретлији од многих газда. Просјачке забаве и весеља сачињавају врхунац комичнога живота. —

Ми се шасмо и на даље о просјаштву разговарати, да нас у толико не сметоше неколико братије, те се за нашим софром посадише. Бијаше то цијела једна фамиља: отац и мајка са једним лудим ђететом још од прси и ђевојком од својих шеснаест до седамнаест година. На свињема си могао опазити црне потпунога задовољства и неку необичну душевну расположеност. Изгледаху до душе јако уморени и гладни, па им се није човек могао доста падивити, гледајући их, како бијаху пријепули околу својих тањира као челе околу цвијета.

— Вага, Маро, готово да ми изађу садњи по рука и бедара вукући се сваки дап кроз те улице — рећи ће муж жени неким подругљивим осмијехом.

— А мени да отиђу руке носећи овога вајчиња од врата до врата — одговори жена.

— Лако је вама обојици; али ја не могу још ни очи да отворим добро идући слијеча цијело послјиде подне — настави ђевојка.

— Да, да; него заиста си их ђегод отворила, ако си се сусрела са твојим Карлом — нашали се отац.

Ђевојке порумени.

— Збиља, Мици, — додаше мајка озбиљно — немој бити сметена; рашта би се ти од нас либила и одбијала Карла? Карло је виђен а и врљедан момак; измамно би теле из јалове краве. Он се није да трпста нацима претварати и умчлити, да би му човек и крви испод грла дао. Испроси сваки дан за двадестину! Па осми тога, дијете моје, ти си већ приспјела удабеница; треба да савијеш свој нијек околу мјука и да жртвујеш слободу своју срећи порога својега.

— Сакрменто, имаш разлог, Маро! — примјети муж оциједивши своју чашу пива. — Јест, приспјела удабеница! Њих треба још вечерас вјерити, а сјутра вјенчати. Ја жртвујем на то весеље десет ворпаци, те сам ове пећеље од прошње заштедио. —

— А ја ћу узети из штедионице оно петнаест, те сам прекућер уложила — додаде жена.

— Дакле свадба је готова! — заврши муж.

Ја и мој колега сјеђасмо као најими. Он хладнокрвно посматраше просјачке и слушаше њихов разговор, купећи том приликом грађу за омилјену своју комедију „Просјаци“, који су имали бити његово ремек-дјело; ја е моје стране бијаш толико расијан, да не знавах, збљва ли се то свс у спу или на јави. — На један пут одјекнуће чудновата граја у дворани. Ми се на то погледамо и покрвено: колега се обрне, а ја као да се пробудим. Бијаше настало међу просјацима иза вечере реви-

драње дневнога добитка. Сваки је бројио и спремао оно што је испросио. Један слијенац ухватио својега вођу за прси, па се стао на сва уста дрљети:

— Допопе! ти си ми половцу затајно! —

Изаберу се одмах судци и два свједока; прслушају се давије обију страна: слијенцу се памри сва тековина, а вођа се удал из друштва.

Пошто су се свршили епапацијални послови, наредиле спаки просјак по добру купању пива, па је стане сушити у здравље оних добрих душица, које се увијек брину и потпомажу њих сиромашне бескућине. За тим је шљедовала игранка. Морао се човек дивити, а морао је и од смијеха пудати, гледајући многе, који су цијелог дана били роми или згрчени, како сада исправљени, вјешто, савршено играју. А они, које си чопаве на многим вратима видио, испијају сада здравшце са чашом у свајној и здравој руци. Слијена момчад са дна дворане на врх дворане осмјехују се сада на своје љубавнице. Мајка, која је јутрос накаженога сина по улица пратила, ашпује сада с њиме и обасијају једно друго најслађим љубавним пољупцима. Једном ријечи: весеље, шала, смијех и — збиља.

Ја и мој колега пијесмо се ту дуже задржавали; потпуно задовољни извијили смо се бајаки код братије и отишли. Кад смо били на врх стуба, допрази су нам до уши и ови гласови: „У здравље наших вјереника, Мице и Карла! Сјутра вече да смо оиет овђе сви на окупу, да им што свечалније свадбу прослаavimo! Живјели вјереници!“ — „Живјели!“

У осталом просјачки сталеж има код себе доста ђетета, сјаја и задовољства. Мени овђе пада на памет и једна анегдота из живота Петра Великога. Кад је Петар Велики опровао све занате, узео је на пошљетку и просјачку тороницу, да ниште милостињу. Након по године дана вратио се оиет својему двору. Уштан од некога дана приликом: — Како вам је било тамо, Госнодару? — „Да сам још по године просио — одговори — шбах забаравити на своју круну!“

Па у главнемо тако и јест. Воља за уживањем и задовољством ничим се тако не појкиже као множином свагдањих потреба. Ко често гладни, жедни и зебе, виште се радује јелу, ишћу и топлини, него ли онај који све то у пубаљу има. Шта је један краљ, који никад незна за глад ни за жеб, а исто му је пушта потреба од двадесет мањих или виших министара, да му само какву нову забаву изпаћу, према једном таквом просјачку, који за цупалих шест сата дневно издржи цичу, кишу, глад и жеб, па пошто се је тако напатио и измучио, посади се сада код добре вагре, грије се, броји свој испрошени повад, једно слатко што су му Бог и добри људи дали, забави се и повесели као крадимо?

(Наставиће се).

СЕОБА ИВАНА ЦРНОЈЕВИЋА НА ЦЕТИЊЕ.

(Мала приповијетка из црногорске историје.)

Година 1485 најзначајнија је година у историји Црне Горе. Ако ћемо још боље да речемо, то је година почетка и државе црногорске. До те године Иван Црнојевић беше господар још и Зете, а те године у правом смислу постаде госпо-

дар црногорски. Година 1485 година је почетница Цетиња, као столица Црне Горе. Цетиње „поље мукло као ноћ тихана“, али ставило као слава црногорскога јунаштва, славно послужило Црну Гору ево 400 година; слави орао Душана Великога изајета-

те из малаго поља Цетињскога, испод Орлова Крпа, те за собом вођаше Црногорце у бој „за народ свој, да првој ноћи спавне, да јарко сунце гране“ народу ерискоме потлаченоме, погаженоме, варварском силом.

У бијеломе граду Ободу сакупио сабор Црнојевци Иво, а купи га на иладу и четири стотине и осамдесет пете године од рођења свијету Спаситеља. Бјеше наступило прољеће, бјеше већ друга половина Марта мјесеца. На питомој Ријеци Црнојевци бјеше се већ почела гора заодијевати листом, а равни бјеше почео излазити по њивама да обрађује земљу. Да подвизића војке, да рече лозе и да засађује бостане. Ама брате све ти изгледаше некако чудновато. Кад си пролазио гором или пољем па си ериштао људе работнике и веработњике т. ј. „госпеду“, све ти нешто изгледаше жалосно, намргођено. А иза чега све то бјеше? Господар Иван Црнојевци и ако не бјеше објавио народу својме да ће те године остављати Ријеку, онег се то бјеше пробудило судла на све стране. Биће неко изговорно ријеч у Двору, а „заклеа се земља рају да се сваке тајне знају“, па и ова тајна бјеше постала јавна за свакога, али нико о томе не смишљае ни шенути. Свакоме се дабоже врзијуху по памети чудновате и страшне мисли. „Горе нама јадницима, многи мишљае у памети. Господар Иво прелазе на Цетиње, а Цетиње није далеко од дужаве земље па ти једно јутро воже Господар Иво у прицинову земљу, а свакојако му је дужаве мџајки пријатељ. Али нека га, Помози нам Боже и пречиста мајко Богородице и свети Саво ериски просвјетитељу, ми ћемо се онег борити са душманима докле и пивличника устрaje.“

Сада кад бјеше господар Иво позвао на сабор госпеду од своје земље, већ се нико не сумњае зашто се купи тај сабор. Бјеше се већ и јавно почело просишати ријечи о сеоби Црнојевцима породице на Цетиње.

Мала Ријока Црнојевци бјеше оживјела. Није пала окупило се бјеше триста главара од земље, али не да рјешавају на коме је црквице, него да гледају како ће спасти земљу од црквицега опасности.

Наступи света царица већела. Јутро бјеше дивно као у оред Маја. Господа се пробудила од сна, али не од сна притица, но тешкога, и можда ту ноћ није многи смислао очи мислећи што ће се догодити с јаднијем народом. Шетукају се по бријеги ријеке кад зазвони звоно на цркви светога оца Николаја на граду Ободу. Сви се од један пут окренуше цркви, па се прекрстише крстом хришћанским и помолши Богу и светоме чудотворцу Николају; па се затим кренуше преко манастира мостића, који води преко воде, и ушутисе се на брдо к Ивановоме градињу да слушају божију летурђију. Старији узеше у цркву и заузеше своја мјеста, неки млађи осташе пред црквом, јер у цркви не могаху стати због тјескобе. Службу божију служаше високопросвјетителни владика Бавило са вишње свештенства.

Бјеше летурђија дошла до онога мјеста где се чати апостола, кад се показаше два господарева ловорника — знак је да господар иде у цркву. Дворници дођоше пред црквом те почеше чинити пролазак по међу народа кудијен ће господар узети у цркву. Народ се размаче па дивје стране и по средини остаде пут. Пред олтаром право пред иконом Спаситељем бјеше прострл њилим на којему ће стојати Иво господар и син му нашьедник Ђорђе. Пред иконом Богоматере бјеше прострл њилим на којему ће стојати књињина Маре са дворским госпедима.

Кад господар Иван дође пред црквом, један од дворника уз господарева плашт, те га преви преко руке па се измаче доле; други млађи дворник приступи те узео плашт са господара нашьедника Ђорђа па се и он измаче натраг. Господар Иван са двором узеше у цркву и заузео своје мјесто. За тим мјесте се народ етшаде онег у они поредак у који бјеше док господар још не бјеше дошао. Летурђија тешкијем дивнијем побожијем поредаком. Пјешаху у шовнијима владичани пјевичи војижх дивно црпоније у умисље довођаше присуштајуће мошело се. Дође се еришетку. Владичани протјокаон изговори „се еградом божим и вјером приступити“, пјевичи одговорисе: „не-

ка је благословен који иде у име господње.“ Очпта се и зашавона молитва и пропоја: „спаси госноде људе твоје...“ Тада свети владика изиде на царске двери па поче говорити своју духовну бесједу. Прве му ријечи бјеху: „прививајте у сајузу и љубави.“

„Бе нема љубави ту нема благослова божијег, ту нема слоге, ту нема никаквога добра. Па ћу вам прозборити неколике ријечи из живота нашега несрећнога народа, из догађаја који се збине па очима наших ђедова, очева и па наше очи. Проклетата неслога, мржња и завист, грамљење за влашћу сурва у пронаст лијену државу нашу, баца под варварским копнџима народ наш. Вук и Милош бјеху зетови нашега честитога цара Лаара, они су могли живјети као браћа међу собом, али мрзост бјеше међу њима, међу њима не бјеше хришћанске љубави и та њихова мржња баца у пронаст цпо наш народ. Са особитом тугом споменућу и оно што се догоди на нашим очима — излају коју чини иза злого славољубља син млађи нашега господара Станко, који отиде кривкују рода нашега да му изда народ свој. Срамотан нека му буде спомен међу народом нашим као Вуку Бранковићу. Тако госноде сакупиљена од онога комадиња осиротјеле, али јувачке земљице наше; тако народе мили, видите каква несрећа постиже наш народ са неслого проклето. Прививајући благослов Божи ва вас све, заклинџем вас васедржителџем Богом и пречистом мајком његовом и свима Богу од вјекова угоднињима да љубите друг друга, да брацка слога буде међу вама; да сложно водите борбу против злоторва народа нашега, јер ако будете тако радили госноде ће бити с вама и сила непријатељска неће вам одољети. Завјештавам вам да ово проповиједате међу народом, и да проповјед вапу подржавате свагда вашиим пријором. Мир и благослов Божи нека буде с вама, амин.“ Побожи уздах богомољача разлада се по цркви. Тихи глас пролеће по цркви: „амин“. Пјевичи запојаше: „нека буде име господње благословено до вијека“.

Пошто архипастир разлада нафору и сви подубише светитељу руку, узашоше из цркве. Господар Иван са Књињиним Маром и нашьедником Ђорђем и дворницима упутише се Дворцу. Госнода и народ пђаху за њим до пред Дворцом. Кад је господар, о Двором, био на катију авлије, онда се окрену народу па их поклоним главе подрвави и рече да мало одоцнију после стојања на овојој служби, па у сат по подне да буду сви у саборној авли. Одповрадивши господара дубоким поклоном разиђоше се по Ријечкомо граду, а Господар уђу у Двор.

Прође доба ручање и већ удари на меридијану лад на уру по подне. Народни заступници кренуше се к Двору и уђоше у саборну салу те заузеше своја мјеста. Пошто су за дивнијим узвгали у саборнику, коморник господарев Ратко Боровни дође те каза госпедару да су госнода већ на окупу. „Добро Ратко, ајде јави да ћу и ја за часак бити међу њима“. Соба у којој сједијаше господар Иван Црнојевци бјеше не велика, и више сличаше на ћелију побожног монаха, него на госнодарску собу. На дувару, који је к истоку, висаху иконе Спаситеља, Божије мајке, Крститеља Јована, јер то бјеше имен дан господара Ива, који се је у крштењу звао Јован, и св. Николе патрона дома Црнојевци. У једноме крају собе стојаше ариар дунан књига, међу којима бјеше на скупцпојеноме пергаменту писано јеванђеље, апостол и молитвослов; а бјеше тамо још много књига ериских, латинских и грчких, јер госнодар бјеше научен човек па читаше мудрост латинских и грчких писацеља. Код једнога прозора, где бјеше највише свјетлости, бјеше стол за којимџе госнодар сјеђаше и на њему читаш и писаше; бјеше свега шест наслоњача дрвених које бјеху приправне да сједо који од госнодаревих доглавника кад би дошли к њему по пису. У ту собу он примаше само најближе људе, а у дворској сали примаше иностране и домаће церемонијалне визите.

Госнодар Иван подиже се из своје кљажевске наслоњаче па се окрену к истоку према иконама и посье дубокога и побожињга уздаху изустит тихим гласом ову молитву:

(Наставиће се).

Марко Драговић

ОТАЦ НИКО.

In somma sappi che tutti fur cerci,

D'un medesimo peccato al mondo lerci.

II.

Dante, Inferno, Canto XV.

Оставивши дјецу да спавају врати се натраг к Ана. Пољуби је ватрено и запита шта је радила тога дана.

— Мислила сам много о теби, драги мој, рече она, и . . . Ту прекине, у забуну како да настави даље а да му онет на жао не учини. Помоћ јој дође из ненада. Врата се отворише и Јевђеније ступи унутра. Браћа су се радо имала, при свем том што је Јевђеније био заједљив, а поп са свијем другчије нарави. Кад би поп плакао, Јевђеније би се смијао, а често би то било са истог узрока.

— Баш сам хтјела да му читам буквицу, рече Ана, а ти ми добро дође у помоћ.

— Остави се буквице; читај му је послуже; сада мало да ћаскамо. Погодите од куд долазим, драги мој? Ручао сам у оца Рођонова. Ех, то ти је ручак! Риба у сосу, — на говеђа печевца! . . . Умије да живи тај стари ждера!

— Јес' чуо, не збори тако о оцу Рођонову! Знаш да је то стари свештеник и . . .

— И поштовања достојан, хтло си рећи, учини Јевђеније не трепућни оком. Па што не кажеш, брате? Ма мени се чини, да тај стари лисац има „благоје намјеренје“, да мене увови у замку, мене једног сиротног минаша. Обукао је своју берку, госпођицу Агрицину, у хаљино црвене као брњ, таман прилика за њене руке и обрашчиће који су се исто црвенеђели као несварена пршута. Ма ја сам се здрав и читав извукао као тарана из лонца, те нијесам ни дирнуо у ту прштуту, јамац ви моја ријеч.

У осталом не тичо нас се сад гђца. Агрипина, настави Јевђеније. Нијесам ради ње дошао „оцадо“. О својој се кофти ради, мој лијени свече, и морам ти рећи да отац Рођонов није ни паметно задовољан са тобом. Историја твоје јучерашње задупреле допрла је до његових „чешћејних“ ушеса.

Нико пошрвене и хтјеле њешто рећи, али га пречека Анин језичић: „каква историја?“

— Ево, чуј је. Јуче у јутру једна жена, по взгляду сиромашина, приступи мome часном оцу Нику и замоли га да чита молитву за душу њеног мужа. Пружи му страшноло једну рубљу, бојећи се да не буде мало. Шта мислите да је на то чинио мој драги браћко? Он јој одврати: „Зван ли ти да се славо летурђије чита за душу мртвијема? — Не знам, оно, одговори жена устрављена и већ поче да слињи. Нико је поутрени овиме ријечма: „кажи ми како је име твог мужу, па ћу га ја споменути међу мртвијема кад се будем молио за њихову душу. Молио се блшка за једну душу или за све јутуре, све је исто пред Богом. Задржи тај новац, моли се Богу од свег срца, то ти је све што имаш да чиниш.“ Жена се већ више не врати. Она пође у писара, да разаборо, о да ли је то баш тако као што отац Нико каже. Исприча то и свијема бабама нуријаницама, а ове дигну хајку на баталуку, па проз мурију. Отвори се чтаваа граја. Је ли могуће, да ништа вриједи молитва, ако се за њу не плати? Жена она отиде к другом пону, да се добро увјери, „јер, рече, не могу бити мирна док се не увјерим. Гриза би ме савјест, што нијесам хтјела платити задупицу својем покојнику. Не би ми давао мира на сиу и пребацивао би ми цицијашу.“ Писар, који је већ био киван на Ника што му не даване да чита у цркви новине за вријеме летурђије, пожури се и исприча сву историју Рођонову и кумпанији, а ја те увјеравам да у овај мах стојиш рђаво уписан код њих.

Отац Рођонов, настави Јевђеније онако кроз нос, подражавајући протопресвитеру тако вјешто да се Нико и жена му нијесу могли уздржати од смијешња — отац Рођонов стано превртати оњма као пребегали Јеврем и овако удеи: „Помишлите, молим вас, часни Јевђеније Василивићу; има ли вап брат памети, кад се тако влада? Ви видите, да га ни сами они људи не разумију. Шта хоће он тијем? Он је, до душе, ваљан чојак, ма ми не ћемо поћи за његовим трагом. Гради се сватац и хтло би од нас да начини свече, ма за луду, јер то не

иде на овом свијету.“ Не можете себи представити с каквом је накосном злобом изворно протопресвитер ове ријечи, додаде Јевђеније, својим обичним гласом.

Нико је и блиједио и црвенио слушајући потође ријечи Рођонове. Сама мисао, да је он прави светац и да хоће да даје лекције својој сабраји, била је тако далеко од његова мозга, да му се ова олужба учинила као пож којим му се срце вара.

Склошивши руке повиче: „Јевђеније, Аго, та знате за Бога да ја нијесам такав! Ви знате добро, да ја само за то нијесам хтло узети рубљу од оне жене, што сам видио да је пука сиромашница. Чинило ми се, да би било злочинство, да сам то учинио. Хтло сам угрешити јој душу лачавиш јој оно што је истина, а при том не узети јој комад хљеба из руке.“

— Знаш ја лијено да је то тако, прихвати Јевђеније. Знаш ја да си ти поштен и добар. Ама шта ћеш, кад ју те гавранови црни онокољели?

— И ти још то кажеш о њима, ти Јевђеније, син свештеников, брат свештеников?

— Баш за то што сам попово дијете, знам какви су попови, одговори Јевђеније. Ти си шлемит, човјечан, искрен; излајечи се од тога, драги мој, јер иначе тешко тоби!

— Баш смо данас о томе зборили, ја и мој отац, рече Ана. Ти знаш колико те он љуби. Е видиш, па ја он је убрзи, и има разлог. И мене је брига за тобом и за свијема нама!

— Ма чиним ли ја што необично, ако Бога знате? упитаће Нико.

— Зар не видиш јадан, рече Ана, како смо онали, па и то што имамо није нам сигурно. Ја морам по вас дан да се забријем у ову кућу, јер немам ни робе ни огртача честитог. Дјеца су нам скоро испала из кошуља, а ти никад и не помислиш из то. Сви други његови помажу се и напредују, само ти живогариш као какав убоги сеоски калелан.

Од овјех ријечи поца Ника душа ваболи. Осјећао је тешко, да му се жена на њега жалти, што јој је постао живот горак, те је видло како се отвара провала између њих.

— Знаш за наго, одговори, да од мојих танких прихода не можеш живјети онако удобно као што би ја желео. Од тога ти не могу куповати ни нових хаљина ни најештаја. Али ипак не заборава, да ми живио још доста добро према другјема. Колико је пута моја малта милостиња сисла одоросе плушке од очајања п од саме смрти! Ја не могу подносити ни мисао, да један невољник сматра свештеника као човјача од срца и без осјећаја. Шта би онда вриједело све моје прашање, једи у моји свјети? Не каже ли апостол: „Ако је у нешто јак као у анђела а нијесам милордан, нијесам ништа.“

— Ја ти не пребацијем што помажеш сиромашнима, рече Ана; ма то не треба чинити на штету својих; па да св ти мало више умјешан, ти би и више имао да им даш.

— А како то? упитаће Нико.

— Ето тако: иди на преси за њх у богатша, или поради да се осунје какав завод за спрочад, у којем би ти био управитељ или духовник, то су врло масна мјеста. Ту се долази у додир са мнозином богатјих госпођа. О слави заводској она ће вам чинити богате поклоне; кад дјеца поодрасту, оне ће их школоваати о свом трошку. Оне се старāju о свијема потребама вишијема и чине многа добра, па владу ријеч.

— Да се осунје завод за сирочад или бонича, за то се хоће много новаца, а ја нит имам новаца, вати свеза за људма који би то могли учинити.

— То и јест оно што ти не ваља, одговори Ана, ти се туђиш од људи. Кад је какав „благодаревије“ или „парастос“ за богате људе или велику господу, ти се измичеш и остављаш тај посао другјема, велом немаш времена. А за то вријеме ти служиш летурђију сиромашима, који су те сва окупили, јер знају, да им не ћеш ништа искати; али идеп па обилазиш болеснике и невољнике; или се мучиш тољако око састављања

проповједи, као да ћеш на давати у штампу. Мој отац, наста-
ви Ана, био је увијек добар. Он није грамзив као што су многи
други попови, али он се ипак знао пати. Тако он увијек има
неке потрукушце у људи богатих, који га добро плаћају; он
виног иде по кућама да исповједа. Кад би се дала прилика,
и кад он не би пропустно да запроси мјелостињу, па је препро-
ручивао в својој настави да тако чини. Ил он не би одбио спро-
маха, који би га замолио за укол, али он би се увијек налазио
у послу око велике госиоде, вагда је добро одјевен в има за-
глед достојанства в господина, те сиротиња не смије да се
усуди ни да се обраћа к њему, јер ко би смисо досађивати тако
великом господину. А ти — ти си проћердао сав свој углед.
Просјаци в скитнице, који се боје да прослове једну ријеч пред
престим ђакомом, куће се око тебе, досађују ти, краду ти
вријеме, те не можеш да дођеш к себи в да уредиш своју
кућу.

Ти то збориш, Ана, а ја слушајући те благодарим Бога.
Ако сам ја доста заслужио ту милост, да се невољници в па-
пунтени обраћају к мени с повјерењем, овда је моја ваздашња
молитва услишана. Јер не забораи, Ана, ти ми пребацујеш
што ја тожим да постанем оно што је Сви Божи хтио да буде:
пријатељ сиромаша в обезнаслијеђених. Али не, то не ће бити,
заврши гласом очајним в као да са собом разговара; они се о-
браћају к мени за то, што ме сматрају за човека слаба, добри-
чињу; в ја никад не ћу постићи то, да се к њима приближим,
као бих хтио.

— Ја сам старији од тебе, рече Јевђењие, в ја се добро
ономишем дуте борбе коју је наш отац водио између св је до-
бре воље в горке нужде. За то се ја нијесам ни дао на по-
новство. Он није био тако учен као ти, Нико, ни толико уман;
али је био добро нарави, в никад не би глобио сељака. Ипак,
о Богојављењу в о Ускресу заредио би по избаме с котлићем
в врећом да покупи јаја в сомуле, које му је наства давала
за молитве в свету водичу. Не би му сељак дао ни пребијене
мануру, да се није с њим по неки пут давније вилата, дане
око њекијех двадесет в пет копека. Он је знао, њих храбрити
в постицати, да варедо летурђије, денђа в лјитије кад неће
суша или кад заокупи киша, да им чита мада в веће
молитве марви кад лисава, да им освети нове муче,
стаје в т. д. Од тихјех прихода могао је нас васпи-
тати, то сам данас ја проћердо на гимназији, а ти си свр-
шио твоје лијене науке в могао би сјајно наредовати, да
нијеса постао сављалач. Често ми је он зборио о својим него-
дама. Нијесу га вољели сељаци, јер није хтио с њима заједно
да пије вотку о славана. Његов претходник као да је био дуб-
итељ пунијех боцна. Једнога дана сеоски амет дође код мог
оца в стане му пјевати похвалне пјесме о покојнику. Није то
био горделив човек, рече, то вам је био весељак в шаљивчпна.
На раду није било бољег радника ни косяча од њега: дође ли
слава, он нам чати летурђију, па онда поје «благодареније», а
све везе. Кад то сврши, ето га к нама, да еспира коју чашичу
мученице. Онда, до душе, кад се мало ваћео-леше, постане
цандрљив в онда га не дарај ни по што. Једнога дана сасује је
писару два зуба в грло, ударивши га крестом по устима, за то
што га је писар говио кући. «Да се нијеса прдуло!» продера
се на њега горопадним грлом. Ми сви убезекнусмо се. А сјутра
дан метанисав је пред писаром молећи га за опроштење:
«Опрости ми, тако ти Бога!» Очејидно, рече ми мој отац, по
је овај прирестио за срце сеоског кмету, јер је живио онако
по сељацима. Наш отац никад није могао да се обичне на тај
живот, в за то сељаци нијесу марили за њега. Бити поп на
селу а при великој пархији, то ти је права робља. Трип тамо,
трип амо по двадесет в тридесет миља, дери се, пој, уколвај,
потегни тамо петнаест онде двадесет копека, проси, свађај се —
ех, јадни мој оче, твој је живот био горак!

— А наша мајка, рече Нико, јадна мајка наша, колико је
она тек поднијела!

— И она је умрла претргив се од послја, рече Јевђењие;
била је извикана као жена грамзива, јер је купила шеницу,
јаја в конољу, од чега емо ми сви живјели преко зиме. Она
је оголила, нас васпитавалу; због тога није могла вшта ни
давати никоме. Ради тога рђаво се зборило о њој в свај је од

ње одвраћао главу као од жене себјачне, која срца нема. Вла-
ћи све те, додаде Јевђењие, ја сам једва чекао да се параси
те куће. Но ти хћеши да загрдиш у положају који би могао
бити много бољи него што је био твога оца. Ето Ана ти је
дала у свом оцу пример, на који треба да се угледаш, а ра-
дећи као он не ћеш вршјати своју свађест ништа веш чисти
њешто што би било противно памети човјечијој, која има да се
брине за себе в за своје.

— Мој Јевђо, рече Нико ухвативши брата за руке в по-
гледавши му дубоко у земцу, мислиш ли ти да сам ја спосо-
бан чинити то што ми ти саветујеш?

— Не мислим, одговори Јевђењие снуждено. Јако се бојам,
да си неспособан за то. Ма не подјај се баш толико тим твојим
сањаријама. Ти си на кривом путу, јер те нико не ће разумети.
Поврх свега не завађај се с протом. Знаш, море, да људе ва-
шта толико не разара, као кад веде другога гдје чини добра,
која они нијесу способни да чине. Ех, колико сам ја задовољан,
што сам удаљен од тих лакрдија! Видиш како ја живим мирно
в безбрижно, јер сам батално све сањарије. Зар ти мислш, на
прилику, кад ја предајем у школи, да је мени стало до тога,
да учинам какво добро мојим ђацима, или да им ја узлијем
у главу њека знања в у срце њека осјећања? Девета ме брига
то! ако ће сва вратове цоломгати! Принајем, да сам в ја био
њокада мамлаз; в ја сам њекад сањао, како је то лијено бити
наставник оспладне, те ваде наше, на којој свијет остаје; в ја
сам сањао, да то знача сјати здраво сиеме на пољу човјечан-
ства. Али како су ме лијено растрјезишли! Кад сам ја почео
да разлажем својим ђацима на дугачко в на широко исторјиске
догађаје, дође управитељ, те ми рече, да не расиредам толико
него да се строго држим програма. Бога ми, нијесам дао да ми
се то два пута каже. Драги мој Јевђо, помислих ја у себи, ти
имаш чанак пред собом на га лижи; не будеш ли паметан,
преврнуће ти се. Остави се будадаштина! Од то доба ја
здајем лекције «оданде дожде» в заврнем у књигу магареће
уши; срамотим њако кад забораеу в који се дан што збило (а
не знам ни сам кад се то збило); причам им свакојаке лакр-
дије а Асирцијим в Вавилоњанима; казујем им историју најно-
вијег времена исто онако као а асирску, па да видиш како
ме управитељ глади низ ланку. Лекција приватних па прегрип,
па јон како мачних; а о Ускресу замакли су ми Станислава о
врат; в увишеш прото Рођонов хоће да ме уређи својом
Асприом.

— Ето видиш, рече Ана, твој брат, који ти је најбољи
пријатељ, лијепо ти каже шта треба да радиш. Не можеш ти
живјети дружије него остали људи.

Нико не одговори ништа. Јевђењие још се мало разгова-
рао с њима, па онда пође кући.

(Настављење се).

КЊИЖЕВНЕВ ПЈЕСТИ.

Преглед.

Ове подјеле дође нам из Новога Сада редовни периодич-
ни гост: „Естотис Матице Српске.“ У дохваљу ње-
гову морамо рећи, да се дати више не задовоља као оно прије,
в ако нам чешће долази по прије. Знај је, да се више иззи
на његов редован излазак. А доста се знај да нам ни праван
не дође, ирема да ми странце могле бити још цуије в ода-
бранијета сакржаја. У осталом наш пријагел в сатрудни
опширно ће проговорити о њему у броју „Црногорке“ који
долази.

— Из Биограда стигао нам је „Гласник Српског
Ученог Друштва.“ Књига 61. Различна научна грађа.“ У
овој књизи налазе се свега три радње: прво, топографски
рјечник јагодинског округа, од Јована Мишковића укувнича;
друго, библиографија српске в хрватске књижевности за годи-
ну 1884, од Драгутина Посниковића; треће, изводи из запис-
ника.